

کنفرانس بین‌المللی سازمان همکاری شانگهای (قرقیزستان)

کنفرانس بین‌المللی سازمان همکاری شانگهای به عنوان عامل همگرایی اوراسیای مرکزی: پتانسیل کشورهای ناظر و کشورهای همسایه به ابتکار آقای الکساندر کنیازف مدیر مؤسسه روسی کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و رییس بنیاد اجتماعی کنیازف در تاریخ ۱۶-۱۵ خرداد ماه سال جاری (۱۳۸۸) در ایسبک‌کول قرقیزستان برگزار گردید. ذیلاً گزارشی از این کنفرانس ارائه می‌شود:

ایدئولوژیکی را ایجاد نمایند. کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای بر خلاف سایر بلوک بندی‌ها موفق شدند سیستم روابط دو جانبه بدون توسل به زور یا تهدید ایجاد نمایند که انجام عملیات نظامی، عدم امنیت و ثبات در آسیای مرکزی را منتفی نمود. این ویژگی سازمان، اساسی‌ترین عامل برای افزایش تمایل سایر کشورها برای پیوستن به آن است.

شرکت کنندگان این کنفرانس به خوبی می‌دانند که مهمترین موضوع سازمان همکاری شانگهای در حال حاضر تقویت کشورهای اوراسیای مرکزی و ارزش‌ها و ایده‌هایی است که باید بر اساس نظم نوین جهانی صورت گیرد. جهان پس از بحران اقتصادی، جهان دیگری خواهد شد. اکنون منافع کشورهاست که دنیا را به پیش می‌برد. نقش رقابت و اختلاف پر رنگ‌تر می‌شود. موضوع انرژی

در این کنفرانس بیش از ۳۰ تن از کارشناسان، سیاستمداران، دیپلمات‌ها و متخصصان در زمینه‌های امنیتی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و روزنامه‌نگاری از کشورهای عضو و ناظر سازمان همکاری شانگهای، از اتحادیه اروپا و از جمهوری اسلامی ایران اینجانب (پروین معظمی گودرزی) شرکت داشتیم. مهمترین موضوعات مطرح شده در کنفرانس مذکور عبارت بودند از: همگرایی، مباحث اقتصادی، امنیت و چشم انداز سازمان همکاری شانگهای.

در این گزارش مهمترین مطالب مطرح شده به اختصار بیان می‌گردد:

ابتدا آقای الکساندر کنیازف اظهار داشت که در قالب سازمان شانگهای کشورهای عضو موفق شدند اصول جدید روابط دو جانبه بدون در نظر گرفتن موانع سیاسی یا

در حال حاضر مبرم‌ترین و مهم‌ترین موضوع دنیا می‌باشد. دو کشور بزرگ چین و روسیه عضو شانگهای می‌باشند و مهم‌ترین نقش سازمان همکاری شانگهای ایجاد رفاقت و گسترش روابط دو جانبه میان این دو ابر قدرت می‌باشد. آینده دنیا را ابر قدرت‌ها تعیین خواهند کرد. یعنی کشورهایی که دارای اقتصاد و انرژی هستند. در توسعه سازمان همکاری شانگهای دکتربین سیاست خارجی روسیه و چین تأثیرگذار است. در واقع سازوکار سازمان همکاری شانگهای وابسته به توافقات چین و روسیه است. امنیت را بدون شرکت کشورهایی بزرگی مانند ایران نمی‌توان در منطقه تأمین کرد. لذا عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای ضروری است.

سپس آقای کنستانتین سریوژکین دکترای علوم سیاسی و کارشناس ارشد مؤسسه مطالعات استراتژیک قزاقستان اظهار داشت: با تشکیل این سازمان علاوه بر مشکلات گذشته، مشکلات جدیدی بروز کرده است. به عنوان نمونه مشکل افغانستان، مبارزه با قاچاق مواد مخدر و غیره مشکلاتی است که سازمان همکاری شانگهای باید آنها را حل کند ولی این کار عملاً امکان پذیر نیست. سازمان همکاری شانگهای برای جلوگیری از قاچاق مواد مخدر باید دیواری در اطراف افغانستان ایجاد کند. کشورهای آسیای مرکزی هم در این اقدام ذینفع هستند. جهت مذاکره با افغانستان و حل مشکلات آن باید از ایران استفاده کرد. افغانستان خود باید اعلام کند که چه می‌خواهد. در اطراف این کشور باید کمربند ایمنی ایجاد کرد.

توسعه اعضای سازمان ایده جالبی است. سازمان می‌تواند عضویت ایران، پاکستان و هند را بپذیرد. آنگاه تبدیل به یک سازمان بزرگ منطقه‌ای با اقتصادی بزرگ شود. این ایده جالبی است ولی به عقیده من عملی نیست.

زیرا پذیرش هر یک از این اعضا به جز مغولستان باعث بروز مشکلات جدیدی خواهد شد که در چارچوب سازمان قابل حل نخواهد بود. یکی از این مشکلات مبارزه با افراط‌گرایی اسلامی است.

مشکل دیگر سازمان همکاری شانگهای مشکل انرژی است. ایجاد باشگاه انرژی در سازمان همکاری شانگهای ایده خوبی است ولی عملی نیست زیرا مبارزه و رقابت در رابطه با ذخایر انرژی بسیار پیچیده و مشکل‌زاست. چین در این زمینه ذینفع است. سرمایه‌گذار اصلی سازمان هم چین می‌باشد و اگر پیشنهاد چین در این خصوص مورد توافق روسیه قرار گیرد این سازمان موفق خواهد بود. وقتی من به طرح این پروژه توجه می‌کنم آن را موفق می‌بینم ولی راه‌های عملی در این مورد نمی‌بینم. مشکل دیگر برون رفت از بحران اقتصادی است که باز هم آن را عملی نمی‌دانم زیرا ایجاد پول واحد در قلمرو سازمان شانگهای امکان پذیر نیست. اگر مانند شوروی روبل را پول واحد قرار دهیم مشکل است زیرا کنار گذاشتن یورو و دلار امکان پذیر نیست.

در ادامه خانم خوخونپین کارشناس مؤسسه مطالعات آسیای مرکزی ارومچی چین در سخنانی گفت: انرژی، ارتباطات و سرمایه‌گذاری، مهم‌ترین عوامل رشد اقتصادی سازمان به شمار می‌روند. چند پیشنهاد که از سوی اقتصاددانان چینی برای سازمان همکاری شانگهای ارائه شده است عبارتند از:

- در وهله اول لازم است همکاری میان کشورهای عضو در زمینه حمل و نقل و ارتباطات تقویت شود. چینی‌ها می‌گویند اگر می‌خواهی پولدار شوی اول باید جاده را تمیز کنی. بنابر این تنها توسعه جاده‌ها می‌تواند گردش منابع انسانی و مادی را ایجاد کند و در آن زمان می‌توان همکاری اقتصادی منطقه‌ای را توسعه داد. توسعه

همکاری کشورهای عضو در زمینه انرژی و ارتباطات باید تسریع شود. این کار باعث جذب سرمایه، افزایش اشتغال و تولید بیشتر و مقابله با بحران در هر یک از کشورها خواهد شد.

- همکاری در زمینه‌های مالی باید تقویت گردد. مذاکرات چند جانبه موجب پیشبرد ایجاد صندوق ضد بحران سازمان همکاری شانگهای خواهد شد. اتحادیه میان بانکی سازمان همکاری شانگهای کمک به توسعه اقتصادی هر یک از اعضای شانگهای خواهد شد. ولی این کار به سختی پاسخگوی نیازهای همکاری اقتصادی منطقه‌ای است. با نگاه به آینده و برای پیشبرد همکاری اقتصادی منطقه‌ای در آینده لازم است موضوع تأسیس بانک توسعه سازمان همکاری شانگهای به بحث گذاشته شود.

- رشد ظرفیت اقتصادی کشورهای عضو سازمان شانگهای می‌تواند به ایجاد صندوق توسعه همکاری سازمان شانگهای و برنامه سنجیده مالی چند جانبه ضد بحران کمک کند.

برای تسریع در همگرایی سازمان همکاری شانگهای استفاده از امتیازات مکمل کشورهای عضو در زمینه‌های فنی، مالی، تحکیم همکاری در زمینه‌های کشاورزی، تبادل تجربه میان کارفرمایان و دانشمندان کشورهای عضو شانگهای باید مورد استفاده قرار گیرد. در زبان چینی معنای دوم بحران، شانس است و به عقیده وی این بحران برای سازمان همکاری شانگهای یک فرصت است که بداند و تلاش کند چگونه خود را از این وضعیت نجات دهد و راه حل عاقلانه‌ای برای آن بیابد.

سپس آقای سیف‌الله صفراف معاون مؤسسه مطالعات استراتژیک تاجیکستان گفت: سازمان همکاری شانگهای دارای امکانات زیادی نه تنها برای روسیه و

چین بلکه برای همه کشورهای آسیای مرکزی است. به عنوان نمونه منابع هیدرو انرژی تاجیکستان و قرقیزستان، نفت و گاز قزاقستان و روسیه می‌توانند تأمین کننده نیازهای چین باشند.

سازمان همکاری شانگهای باید انتظارات جامعه جهانی را برآورده سازد. طبیعی است که هر یک از کشورهای عضو آن را محرکی مؤثر برای منافع خود می‌دانند. در حل اختلافات باید تصمیم واحدی اتخاذ کرد. وظیفه اعضا یافتن راه‌های متوازن کننده است. سازمان همکاری شانگهای در آینده به یک سازمان امنیتی و سیاسی تبدیل نخواهد شد چیزی که روسیه به دنبال آن است. سازمان همکاری شانگهای دو کشور بزرگ دنیا را به هم مرتبط نموده و می‌خواهد در برابر آمریکا قرار دهد. این سازمان جهت عملی کردن سیاست‌های روسیه در عرصه جهانی می‌باشد. در این زمینه چین محتاطانه عمل می‌کند. در حال حاضر آمریکا برای چین مهمتر از روسیه است.

در مورد تروریسم ایده‌های مختلفی وجود دارد. در خصوص مبارزه با تروریسم، افراطی‌گری، قاچاق انسان و مواد مخدر و جدایی طلبی، اقداماتی در سازمان انجام شده ولی محسوس نیست.

گرچه امکان سرمایه‌گذاری مشترک وجود ندارد ولی می‌توان بانک‌های مشترک ایجاد کرد. سازمان همکاری شانگهای جهت توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل و انرژی به تاجیکستان کمک نموده است. البته این کمک از سوی چین بوده است.

در خصوص همگرایی، موضوع مهم و جدی که برای سازمان همکاری شانگهای وجود دارد همگرایی منطقه‌ای و توسعه آن می‌باشد که البته این کار ساده‌ای نیست. باید گفت کشورهایی نظیر ارمنستان و بلاروس هم باید به

سازمان جذب شوند. زیرا آنها در سازمان کشورهای مستقل مشترک‌المنافع حضور دارند

در رابطه با ایران باید گفت عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای از نظر امنیتی و اقتصادی به نفع کشورهای عضو خواهد بود. اکنون ایران نه تنها با تاجیکستان بلکه با روسیه، چین و سایر اعضا همکاری گسترده‌ای دارد.

آقای صفراف در خاتمه در مورد آبخازیا و اوستیای جنوبی اظهار داشت که به رسمیت نشناختن استقلال این دو جمهوری توسط اعضا موضوعی جدی است و باید سازوکارهای خاصی برای حل این مشکل ارائه کرد.

سپس آقای حاج محمد عمراف کارشناس ارشد مؤسسه مطالعات اقتصادی تاجیکستان اظهار داشت: همگرایی اقتصادی مؤثرترین راهکار جهت توسعه و رشد اقتصادی در سازمان است. واگرایی برای کشورهای منطقه پیامدهای نامطلوبی به جای خواهد گذاشت. بر اساس آمار اقتصاد جهانی چنانچه واگرایی ادامه داشته باشد تا سال ۲۰۲۵ کشورهای منطقه پایین‌ترین رشد اقتصادی را خواهند داشت. کشورهای منطقه هر کدام به دنبال الگوی خود هستند. در حالی که اگر الگوی واحد و اتحادیه‌های اقتصادی وجود داشته باشند حل و فصل مشکلات زودتر انجام می‌شود و بسیاری از کشورها از انزوا خارج می‌شوند. در حال حاضر مشکلات زیادی در رابطه با ترانزیت کالا و انتقال آنها وجود دارد.

مشکل دیگر مسأله آب و انرژی است. در زمان شوروی مشکل آب وجود نداشت اما در حال حاضر کشورهایی که دارای آب هستند از رسیدن آن به سایر کشورها خودداری می‌کنند. به عنوان نمونه می‌توان به نیروگاه راغون اشاره کرد. طرح این نیروگاه با حضور همه کشورها از جمله ازبکستان در زمان شوروی صورت گرفت

و باعث شد سیستم آبیاری ازبکستان بهبود یابد. در حالی که امروز معتقدند که این طرح باعث گرفتاری‌های زیادی شده است. بنابراین سازمان همکاری شانگهای به طور جدی باید به دنبال رفع این مشکل باشد.

در ادامه ولادیمیر پارامانوف از ازبکستان گفت: باشگاه انرژی در سازمان همکاری شانگهای متحد کننده کشورها است. این کار باعث می‌شود تاجیکستان از انزوای اقتصادی و جغرافیایی خارج شود، توسعه و پیشرفت ازبکستان دو برابر شود و ساختاری ایجاد شود که انرژی را به جهان منتقل نماییم. این ایده موجب پیوستن ایران به سازمان خواهد شد. پیوستن ایران به سازمان در واقع مانند پلی خواهد بود که مسیر زمینی با خاور نزدیک، چین، روسیه و آسیای مرکزی و اقیانوسیه را به هم مرتبط می‌سازد. با وجود ایران مشکل آب آسیای مرکزی حل خواهد شد. گر چه این کار موجب تحریک کشورهای غربی و آمریکا می‌شود، ولی به نفع سازمان شانگهای خواهد بود.

آقای ولادیمیر پلاستون استاد مؤسسه شرق شناسی روسیه نیز گفت: سازمان همکاری شانگهای لازم است اصل ویژه‌ای برای حل مشکل افغانستان تهیه نماید. این اصل باید با حضور سازمان‌های داخلی افغانستان در جریان مذاکرات و مساعدت برای حل مشکلات اقتصادی ایجاد شده در این کشور باشد. البته نه تنها منافع سیاسی و اقتصادی بلکه اقتصادی سالم با حل مشکلات تروریسم و قاچاق مواد مخدر هم باید مورد توجه قرار گیرد که با این کار همه کشورهای عضو شانگهای نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرند.

در مورد عضویت دائم ایران در سازمان همکاری شانگهای، این کشور باید شرایطی را برای عضویت در این سازمان بپذیرد. باید قراردادی با آن امضا کرد که اگر

شرایط قرارداد را پذیرفت به عضویت سازمان در آید. وقتی کشوری مایل است عضو شود باید شرایط را بپذیرد. تنها هدف سازمان همکاری شانگهای مقابله با آمریکا نیست. هدف سازمان شانگهای هنوز به روشنی مشخص نیست. تا دیروز آن را نظامی اعلام می‌کردند. حالا می‌گویند اقتصادی است. واقعیت امر این است که غرب از سازمان همکاری شانگهای می‌ترسد.

آقای قادر ملیک اف از قرقیزستان نیز اظهار داشت: ایران یک کشور مهم منطقه‌ای است که از نظر فرهنگی و مذهبی با کشورهای منطقه دارای اشتراکات زیادی است. ایران گرچه کشوری شیعه است ولی هیچ‌گاه دشمنی با کشورهای اهل سنت نداشته است. همسایگی ایران با پاکستان و افغانستان و همکاری ایران در تأمین امنیت این دو کشور به ویژه افغانستان نقش انکار ناپذیری دارد. نکات مثبت عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای از نکات منفی آن بیشتر است. نکات منفی هم در اثر تبلیغات آمریکا و کشورهای غربی ایجاد شده است. ایران جوابگوی امنیت و همگرایی اقتصادی در منطقه است. در حل مشکل افغانستان تا کنون هیچ سازمان بین‌المللی نتوانسته است اقدامی انجام دهد ولی سازمان شانگهای می‌تواند با جذب ایران قدم‌های مثبت و مؤثری در این زمینه بردارد.

چین ممکن است از عضویت ایران در سازمان شانگهای نگران باشد دلیل آن هم کشورهای عربی است زیرا کشورهای عربی لابی آمریکا هستند. عربستان سعودی شریک اصلی چین در تأمین انرژی این کشور است. عضویت ایران برای سازمان همکاری شانگهای از نظر اقتصادی هم بسیار مثبت می‌باشد. از نظر انرژی، انتقال آن، دسترسی به خلیج فارس به نفع همه کشورهای منطقه است.

سپس آگ استالپوفسکی از ازبکستان گفت: پس از اشاره به روابط تاریخی ایران با افغانستان و مساعدت‌های ارائه‌شده به این کشور، ایران را مهمترین و مؤثرترین کشور منطقه در حل مشکلات دانست. کشورهای دیگر کوچکترین کمک خود به افغانستان را اعلام و از آن به عنوان تبلیغ استفاده می‌کنند در حالی که ایران هیچگاه این کار را انجام نداده است. ۷۵٪ کمک‌ها از سوی ایران صورت می‌گیرد و با کنترل دقیق این کشور یک ریال از آن به هدر نمی‌رود و بدون هدف صرف نمی‌شود. ایران کمک‌های فرهنگی، اقتصادی و نظامی در رابطه با مبارزه با مواد مخدر به افغانستان ارائه نموده است. بنابر این عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای می‌تواند عامل تکمیل کننده امنیت منطقه گردد. غرب به خوبی متوجه نقش ایران در منطقه است و در رابطه با مشکلات منطقه از ایران کمک می‌گیرد. لذا عضویت ایران در سازمان لازم و ضروری است.

آقای پان ژوپین رئیس مؤسسه مطالعات آسیای مرکزی ارومچی چین نیز گفت: امنیت سازمان همکاری شانگهای در مقیاس بالا وابسته به امنیت و ثبات اقتصادی روسیه و چین است. در عین حال توسعه آتی این دو ابر قدرت وابسته به موفقیت‌های سیاسی و اجتماعی کشورهای منطقه است. با توجه به مساحت و جمعیت سازمان همکاری شانگهای این سازمان می‌تواند یکی از عوامل تعیین کننده نظم جهانی باشد. اگر هدف تنها حل مشکلات زندگی مردم در فضای سازمان همکاری شانگهای باشد، این هدف دست یافتنی است.

سپس اینجانب (نگارنده) از دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی مطالبی به شرح زیر بیان نمودم: سازمان همکاری شانگهای تاکنون دو عملکرد امنیتی _ سیاسی و توسعه اقتصادی، تجاری و همکاری‌های انرژی را هدف

خود قرار داده و سعی نموده است با همکاری اعضا در صدد تحقق این اهداف برآید. جمهوری اسلامی ایران در هر دو بعد قابلیت و ظرفیت‌های لازم را دارا می‌باشد.

در بعد سیاسی ایران زمینه‌های مناسبی برای همکاری با شانگهای دارد و عضویت در آن با سیاست اصولی ایران در افزایش همکاری با همسایگان و سازمان‌های اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی همخوانی دارد و از سویی دیگر نیز از نظر سیاست‌های کلی منطقه‌ای و بین‌المللی نوعی نزدیکی و اشتراک مواضع بین ایران و این سازمان دیده می‌شود. به همین دلیل جمهوری اسلامی ایران تقویت همگرایی کشورهای عضو و استفاده از پیمان‌های منطقه‌ای برای تأمین منافع کشورهای منطقه را عنوان کرد. بی شک پذیرش عضویت ایران در تحقق اهداف استراتژیک این پیمان بزرگ منطقه‌ای مؤثر و سازنده خواهد بود به علاوه آن که عضویت ایران به واسطه نقش‌آفرینی آن در عرصه‌های مهم زیر برای سازمان مفید خواهد بود:

۱. نقش ثبات دهنده و نفوذ سیاسی و فرهنگی مؤثر ایران در کشورهای منطقه

۲. نقش فعال ایران در مقابله و مبارزه با قاچاق مواد مخدر در کنار موقعیت ژئوپلتیک و ظرفیت‌های سیاسی، جمهوری اسلامی ایران با توانمندی‌های اقتصادی و بهره‌گیری از ذخایر و مسیرهای انتقال انرژی، نقش ویژه‌ای به این کشور در رابطه با سازمان همکاری شانگهای داده است. ایران با دارا بودن منابع عظیم انرژی و موقعیت جغرافیایی ویژه تنها کشوری است که به‌طور هم‌زمان به خلیج فارس و دریای خزر متصل است. این ویژگی، انتقال نفت آسیای مرکزی از این مسیر را ممکن می‌سازد. در اختیار داشتن ساحل وسیع خلیج فارس و تسلط بر تنگه استراتژیک هرمز به ایران قدرت قابل

ملاحظه‌ای در معادلات انرژی جهان بخشیده است. در عین حال با قرار داشتن در شاهراه ارتباطی کشورهای اروپایی_آسیایی به عنوان یک مزیت برای دیگر اعضا به شمار می‌رود.

پیوستن کشوری مانند ایران به سازمان شانگهای که دارای توان اقتصادی بالا و منابع غنی انرژی است، به نفع این سازمان خواهد بود. ایران در منطقه و جهان از جایگاه شایسته و مهمی برخوردار است و بدون شک عضویت دائم آن در سازمان همکاری شانگهای باعث تقویت اعتبار، توان و نفوذ این سازمان خواهد شد.

ملاحظات

۱. کنفرانس ایسیک کول در دو روز و طی ۹ جلسه کاری برگزار شد. عناوین جلسات عبارت بودند از: ژئوپلتیک اوراسیای مرکزی و طرح همگرایی، سازمان همکاری شانگهای عامل رشد اقتصادی: ظرفیت‌های انرژی، ارتباطی و سرمایه‌گذاری، سازمان همکاری شانگهای عامل رشد اقتصادی: ظرفیت‌های انرژی، ارتباطی و سرمایه‌گذاری، مسائل امنیت و عوامل خارجی بی‌ثباتی.

۲. در افتتاحیه کنفرانس تصویب شد بیانیه‌ای در انتهای کنفرانس توسط ایران، روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان، ازبکستان و تاجیکستان تهیه شود. بیانیه شامل سرفصل‌های ژئوپلتیک اوراسیای مرکزی و پروژه همگرایی، سازمان همکاری شانگهای به عنوان عامل رشد اقتصادی بود. در این فصل آمده است که پیوستن کشوری مانند ایران با توجه به منابع سرشار انرژی، ذخایر زیرزمینی و منابع ارتباطی می‌تواند تأمین کننده امنیت سازمان همکاری شانگهای و کشورهای منطقه باشد و این موضوع مورد توافق همه شرکت کنندگان قرار دارد. سر فصل دیگر این بیانیه مشکلات امنیتی و عوامل

خارجی مؤثر در آن است. در این بخش به مشکل افغانستان اشاره شده و این که حضور آمریکا در این کشور نه تنها مشکلی را حل نمی‌کند بلکه تهدیداتی را نیز برای کشورهای آسیای مرکزی به وجود خواهد آورد.

۳. در کل می‌توان فضای کنفرانس را در جهت عضویت دائم ایران در سازمان مثبت ارزیابی کرد. گر چه نظرات

مخالفی هم وجود داشت ولی در حاشیه جلسات و در بخش پرسش و پاسخ این مخالفت‌ها تا حدودی تعدیل گردید.

۴. پوشش خبری از این کنفرانس از شبکه خبر جمهوری اسلامی ایران صورت گرفت.

پروین معظمی‌گودرزی

مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز